Κατάλογος των Ορθόδοξων εθνών περίπου 1754-1771 στο Βιβλίο της Πολύτιμης Μέλισσας του πρωτοπαπά Μιχαήλ Μπρέκ, του Δαμασκηνού

Αλέξανδρος Αυρανίτης

13 Μαρτίου 2024

Αναφορές

Γλυζώνιος, Ἐμμανουήλ. *Εὐαγγελιστάριον περιέχον τὴν τῶν Εὐαγγελιστῶν διαδοχὴν, πόθεν ἄρχονται, καὶ ποῦ καταλήγουσιν*. Βενετία. 1745, 1755.

Η καταγραφή των επιστολών και εγγράφων του Σιλβέστρου πατριάρχου της Αντιόχειας. Χειρόγραφο 210, Ιεραποστολική Κοινωνία του Αγίου Παύλου στην Χαρίσα, Λίβανος. (Virtual Hill Museum and Manuscript Library).

Μακάριος πατριάρχης της Αντιόχειας. *Συλλογή περιέχουσα πολλές ιστορίες και έννοιες* مجموع يشتمل على اخبار و معانى كثيره. Χειρόγραφο 136, Αρχιεπισκοπείο του Χαλεπιού των Καθολικών Ρωμαιών. (Virtual Hill Museum and Manuscript Library).

Μπρέκ, Μιχαήλ. *Οι καθαρές αλήθειες περί της ιστορίας της Ορθόδοξης Αντιοχικής εκκλησίας ή η ιστορία των πατέρων των πατριάρχων της Αντιόχειας*. Κάιρο. Το Εμπορικό Τυπογραφείο. 1903. بريك، ميخاييل. الحقائق الوضية في تاريخ الكنيسة الأنطاكية الأرثوذكسية أو تاريخ الآباء بطاركة انطاكية. القاهرة. المطبعة التجارية. 1903.

Μπρέκ, Μιχαήλ. *Η συλλογή των ιστοριών των χρόνων και το άνθος των θαυμάτων του κόσμου και του χρόνου* جامع تواريخ الأزمان وزهرة أعاجيب الكون والأوان. Χειρόγραφο 130, Βιβλιοθήκη του Πατριαρχείου της Αντιόχειας των Ορθόδοξων Ρωμιών. (Virtual Hill Museum and Manuscript Library).

Μπρέκ, Μιχαήλ. *Οι αξιόπιστες αλήθειες περί της ιστορίας των πατριάρχων της Αντιοχικής εκκλησίας*. Βηρυτός. Έκδοση Νδάρ Αν-Ναχάρ. 2006. بريك، ميخاييل. الحقائق الوفية في تاريخ بطاركة الكنيسة الانطاكية. بيروت. دار النهار للنشر. 2006.

Μπρέκ, Μιχαήλ. *Χρονικό του Σάμ (1720-1782): περιέχοντα ένα χρονικό του Σάμ, Παλαιστίνης και Λιβάνου*. Χαρίσα, Λίβανος. Τυπογραφείο Αγίου Παύλου. 1930.

بريك، ميخاييل. تاريخ الشام (1720–1782): يتضمن تاريخ الشام و فلسطين و لبنان. حريصا، لبنان. مطبعة القديس بولس. 1930.

Πίναξ

1. Μιχαήλ Μπρέκ

2. *Το Βιβλίο της Πολύτιμης Μέλισσας*

3. Κείμενο και μετάφραση

4. Εθνολογικά στοιχεία

1. Μιχαήλ Μπρέκ:

Μιχαήλ Μπρέκ (*Mīxāyīl Brayk* ميخاييل بريك) ήταν ένας Ορθόδοξος Γραίκος Ρωμιός από Δαμασκό. Το 1748, χειροτονήθηκε διάκονος έπειτα παπάς από Νικηφόρο τον επίτροπο του Σιλβέστρου πατριάρχου της Αντιόχειας, στην Δαμασκό.[1] Το 1750, χειροτονήθηκε πρωτοπαπάς από Νικηφόρο.[2] Το 1767, Φιλήμων ο πατριάρχης της Αντιόχειας τον διόρισε επίτροπο της εκκλησίας της Δαμασκού.[3] Το 1768, Δανιήλ ο πατριάρχος της Αντιόχειας τον διόρισε ηγούμενο και επίτροπο της μονής της Σαιδαναίας; αυτός υπηρέτησε ένα έτος.[4]

Έγραψε:

1) *Χρονικό των Δαμασκηνών* تاريخ الدمشقيين.[5] Από το 1720 μέχρι το 1781.

2) *Τα ονόματα των πατριαρχών της μεγάλης Αντιόχειας* اسامى بطاركة انطاكية العظمى.[6] Από τον απόστολο Πέτρο μέχρι τον πατριάρχη Δανιήλ το 1767.

3) *Η συλλογή των ιστοριών των χρόνων και το άνθος των θαυμάτων του κόσμου και του χρόνου* جامع تواريخ الأزمان وزهرة أعاجيب الكون والأوان.[7] Γράφτηκε το 1765.

4) *Το βιβλίο της πολύτιμης μέλισσας για τις χρείες των υπηρετών της εκκλησίας* كتاب النحلة النفيسة فى لوازم خدم الكنيسة. Τα αποσπάσματα τα εκδιδόμενα εδώ είναι από τούτο το βιβλίο.

---

[1] Μπρέκ, *Χρονικό*, σ. 20.
[2] Μπρέκ, *Χρονικό*, σ. 23-24.
[3] Μπρέκ, *Χρονικό*, σ. 87.
[4] Μπρέκ, *Χρονικό*, σ. 92-93.
[5] Μπρέκ, *Χρονικό του Σάμ*.
[6] Μπρέκ, *Οι καθαρές αλήθειες*. Μπρέκ, *Οι αξιόπιστες αλήθειες*.
[7] Μπρέκ, *Η συλλογή*.

2. *Το Βιβλίο της Πολύτιμης Μέλισσας*:

Ο πλήρης τίτλος του βιβλίου είναι: *Το βιβλίο της πολύτιμης μέλισσας για τις χρείες των υπηρετών της εκκλησίας* كتاب النحلة النفيسة فى لوازم خدم الكنيسة. Το βιβλίο γράφτηκε μεταξύ 1754 και 1771.

Το αντίγραφο το χρησιμοποιούμενο εδώ είναι χειρόγραφο 95 της μονής του Μπαλαμάντ. Αντιγράφτηκε το 1771 από παπά Νεοφύτου του μονάχου στη Δαμασκό (σ. 128b, 184b).

Το περιεχόμενο του βιβλίου είναι το ακόλουθο:

1) *Εξήγηση των μηνών, των αρχών των ετών, και των εποχών* (σ. 1b-3b). Μπρέκ έλαβε τούτο το μέρος από ένα σοφό ή ιατρό (*ħakīm*).[8] Αυτός ο σοφός είναι άγνωστος. Αυτός ήταν γνώστης της αστρονομίας. Ήταν από το Σάμ[9] ή την Αίγυπτο καθώς αποδεικνύεται από τις εντόπιες λέξεις που αυτός χρησιμοποιεί σαν *nīrūz*. Το κείμενο το εκδιδόμενο εδώ είναι ένα απόσπασμα από τούτο το μέρος.

2) *Λογαριασμός του πασχαλινού κύκλου* (σ. 4a-128a). Μπρέκ έλαβε τούτο το μέρος από ένα λογαριασμό που έκανε ο παπάς Αταλλάς ο Χαρούφ, ο Τριπολίτης, και από το *Ευαγγελιστάριο* του Γλυζωνίου που εκδόθηκε στη Βενετιά το 1754 και 1755.

---

[8] Στην ομιλουμένη Αραβική γλώσσα του Σάμ, *ħakīm* μπορεί να σημαίνει είτε σοφός είτε ιατρός.

[9] Το Σάμ (ή Βιλάδ αλ Σάμ) αντιστοιχεί στο βιλαέτι της Δαμασκού και το βιλαέτι του Χαλεπιού. Αλλά τούτο το όνομα χρησιμοποιούνταν πριν από την Οσμανικήν εποχή. Στην Οσμανικήν εποχή, το Σάμ ονομαζόταν Αραπιστάν, ενώ η Δαμασκός ονομαζόταν το Σάμ.

3) *Εξήγηση περί το ευαγγέλιο της Χαναναίας* (σ. 129a-131a). Μπρέκ έλαβε τούτο το μέρος από το *Ευαγγελιστάριο* του Γλυζωνίου.

4) *Πίνακες που δείχνουν τα αναγνώσματα των κυριακών του ενιαυτού κατά τις κινητές χρονολογίες του Πάσχα, από 22 Μαρτίου μέχρι 25 Απριλίου* (σ. 131a-184a). Μπρέκ έλαβε τούτο το μέρος από το *Ευαγγελιστάριο* του Γλυζωνίου. Θωμάς ο Δάσκαλος[10] ο μονάχος βοήθησε τον Μιχαήλ στη συγγραφή του μέρους τούτου.

[10] Tūmā al Daṣkalus توما الدصكلس.

3. Κείμενο και μετάφραση:

Κείμενο

[1b]

قال الحكيم كل طايفه من بنى البشر اتفقة على تاريخ

فاول ذلك شهور الروم 12

اولها ايلول ، تشرين الاول 2 ، تشرين الثانى 3 ، كانون الاول 4 ، كانون الثانى 5 ، اشباط 6 ، ادار 7 ، نيسان 8 ، ايار 9 ، حزيران 10 ، تموز 11 اب 12

هذا الترتيب رتبوه اولاد ادم من اول ايامهم

و اما شهور العرب بنى هاجر

اولها محرم 1 صفر 2 ربيع الاول 3 ربيع الاخر 4 جماد الاول 5 جماد الثانى 6 رجب 7 شعبان 8 رمضان 9 شوال 10 ذى القعده 11 ذى الحجه 12

و بدو تاريخهم سنين الهجره و شهورهم قمريه و اولها محرم شهر [2a] ثلاثين و شهر تسعه و عشرون

و اما شهور القبط

اولها توت 1 بابه 2 هتور 3 كيهك 4 طوبه 5 امشير 6 برمهان 7 برموده 8 بشنس 9 باونه 10 ابيب 11 مسره 12

كل شهر ثلاثين يوم و يورخوا لقتل الشهدا و بدو تاريخهم شهر توت و هو تاسع و عشرون شهر اب الرومى و هو قطع راس يوحنا المعمدان و يسموه عيد النيروز و يجعلوا اخر السنه كسور خمسة ايام و يسمونها خمسة النسى و كل اربعة سنين يكبسوا يوم فتصير الخمسة ايام سته كمثل الروم و هذا هو التاريخ المشهور

قال الحكيم اما اليهود خزهم اللّه تعالى شهورهم قمريه و تاريخهم لبدو الخليقه و اول شهورهم ايلول و حكم سنتهم شمسيه لانهم يكبسوا كل سنه احد عشر يوم و هى تقارب السنة الشمسيه فيطلع حكم السنه حكم الشمس و تاريخهم انقص من تاريخنا

قال الحكيم اما النصارى كل طايفه منهم اتفقة على تاريخ بذاتها لان طايفة السريان تاريخهم للاسكندر ملك اليونان و اول شهورهم تشرين الاول

قال الحكيم اما طايفة الافرنج يورخوا لتجسد السيد المسيح و بدوا تاريخهم اول شهر ادار

قال الحكيم اما طايفة الروم و كل من اعتقاده ملكى حتى الروس مثل الكرج و الشركش و الروس و الفلاخ و الاس [2b] و السرب و البلغر يورخوا لكون العالم و بدو تاريخهم شهر ايلول و هو اول السنه

قال الحكيم اما نحن الروم فالسنه عندنا ثلثمايه و خمسة و ستين يوم و ربع و كل اربع سنين يطلع اربعة ارباع بتقدير اللّه عز و جل فنجعله زياده لشهر اشباط فيصير تسعه و عشرون و نقول كبيس و هذه الارباع على ما ذكر الحكيم الذى اوقف يشوع ابن نون بها الشمس و اللّه اعلم

Μετάφραση

[1b]

Ο σοφός είπε:

“Κάθε μέρος των ανθρώπων συμφώνησε σε μία χρονολογία.

Πρωτίστως, οι μήνες των Ρωμιών (*al Rūm*) 12:

Ο πρώτος τους είναι Σεπτέμβριος. Οκτώβριος 2. Νοέμβριος 3. Δεκέμβριος 4. Ιανουάριος 5. Φεβρουάριος 6. Μάρτιος 7. Απρίλιος 8. Μάϊος 9. Ιούνιος 10. Ιούλιος 11. Αύγουστος 12.

Αυτή η τάξη τάχτηκε από των υιών του Αδάμ από τις πρώτιστες ημέρες τους.

Όσο για τους μήνες των Αράβων των υιών της Άγαρ (*al ʻArab banī Hājar*):

Ο πρώτος τους είναι Μουχαρράμ 1. Σαφάρ 2. Ραπί ο πρώτος 3. Ραπί ο δεύτερος 4. Τζουμαδά η πρώτη 5. Τζουμαδά η δευτέρη 6. Ρατζάπ 7. Σαάπάν 8. Ραμαδάν 9. Σαουάλ 10. Δουλκιδά 11. Δουλχιτζά 12.

Η αρχή της χρονολογίας τους είναι το έτος της αποδημίας. Οι μήνες τους είναι σεληνιακοί και ο πρώτος τους είναι Μουχαρράμ. Ένας μήνας [2a] είναι 30 και ένας μήνας είναι 29.

Όσο για τους μήνες των Κοπτών (*al Qubṭ*):

Ο πρώτος τους είναι Θώθ 1. Φαωφί 2. Αθύρ 3. Χοιάχ 4. Τυβί 5. Μεχείρ 6. Φαμενώθ 7. Φαρμουθί 8. Παχών 9. Παυνί 10. Επιφί 11. Μεσορή 12.

Κάθε μήνας έχει 30 ημέρες. Αυτοί χρονολογούν από της σφαγής των μαρτύρων. Η αρχή της χρονολογίας τους είναι Θώθ, ο οποίος είναι η 29 ημέρα

του Ρωμαϊκού μηνός Αυγούστου και ο αποκεφαλισμός του Ιωάννου του Βαπτιστή· τον ονομάζουν την εορτή του *nīrūz*. Κάνουν το τέλος του έτους σε κλάσματα 5 ημερών και τις ονομάζουν τις 5 επαγόμενες. Κάθε 4 έτη, προσθέτουν μίαν ημέρα, λοιπόν οι 5 ημέρες γίνονται 6 σαν οι Ρωμιοί. Αυτή είναι η περίφημη χρονολογία."

Ο σοφός είπε:

"Όσο για τους Ιουδαίους (ας ο Θεός τους ατιμάσει!), οι μήνες τους είναι σεληνιακοί. Αυτή η χρονολογία είναι από την αρχή της κτίσεως. Ο πρώτος μήνας τους είναι Ελούλ. Ο κανόνας του έτους τους είναι ηλιακός γιατί προσθέτουν 11 ημέρες κάθε έτος. Είναι κοντά στο ηλιακό έτος, επομένως ο κανόνας του έτους είναι σαν ο κανόνας του ηλίου. Η χρονολογία τους είναι λιγότερο από τη χρονολογία μας."

Ο σοφός είπε:

"Όσο για τους Χριστιανούς, κάθε μέρος τους συμφώνησε σε μια ορισμένη χρονολογία. Η χρονολογία των Σύρων (*al Suryān*) είναι του Αλεξάνδρου βασιλέα των Ελλήνων (*al Yūnān*) και ο πρώτος μήνας τους είναι Οκτώβριος."

Ο σοφός είπε:

"Όσο για τους Φράγγους (*al Ifranj*), χρονολογούν από την ενσάρκωση του Χριστού και η αρχή της χρονολογίας τους είναι 1 Μαρτίου."

Ο σοφός είπε:

"Όσο για τους Ρωμιούς (*al Rūm*) και όλους, των οποίων το δόγμα είναι Μελκιτικό (*Malkī*), μέχρι τους Ρώσους (*al Rūs*), σαν οι Γεωργιανοί (*al Kurj*), οι Τσερκέζοι (*al Šarkaš*), οι Ρώσοι (*al Rūs*), οι Βλάχοι (*al Falāx*), οι Οσσετοί (*al Ās*), [2b] οι Σέρβοι (*al Sirb*) και οι Βούλγαροι (*al Bulğar*), αυτοί

χρονολογούν από την κτίση του κόσμου. Η αρχή της χρονολογίας τους είναι ο μήνας Σεπτέμβριος, που είναι η Πρωτοχρονιά.”

Ο σοφός είπε:

“Όσο για μας, τους Ρωμιούς (*al Rūm*), το έτος ματαξύ μας είναι 365 ημέρες και ¼. Κάθε 4 έτη, τέσσερα τέταρτα συμβαίνουν από τη μοίρα του Θεού, λοιπόν κάνουμε μια προσθήκη στον μήνα Φεβρουάριο, ο οποίος γίνεται 29 και λέγουμε ότι είναι δίσεκτος.” Αυτά τα τέταρτα, καθώς ο σοφός λέγει, είναι οι ημέρες σε οποίες ο Ιησούς του Ναυή σταμάτησε τον ήλιο. Ο Θεός ξέρει πλέον.

4. Εθνολογικά στοιχεία:

Τα έθνη τα μνημονευόμενα σε τούτο το κείμενο είναι τα ακόλουθα:

1) οι Άραβες οι υιοί της Άγαρ (*al ʻArab banī Hājar*)

2) οι Κόπτες (*al Qubṭ*)

3) οι Ιουδαίοι

4) οι Χριστιανοί:

1) οι Σύροι (*al Suryān*)

2) οι Φράγγοι (*al Ifranj*)

3) οι Ρωμιοί (*al Rūm*)

4) όλοι, των οποίων το δόγμα είναι Μελκιτικό (*Malkī*), μέχρι τους Ρώσους (*al Rūs*):

1) οι Γεωργιανοί (*al Kurj*)

2) οι Τσερκέζοι (*al Šarkaš*)

3) οι Ρώσοι (*al Rūs*)

4) οι Βλάχοι (*al Falāx*)

5) οι Οσσετοί (*al Ās*)

6) οι Σέρβοι (*al Sirb*)

7) οι Βούλγαροι (*al Bulğar*)

Από τούτο, μπορούν να συναχθούν τα ακόλουθα συμπεράσματα:

1) Το δόγμα των Ρωμιών, Γεωργιανών, Τσερκέζων, Ρώσων, Βλάχων, Οσσετών, Σέρβων και Βουλγάρων ήταν το Μελκιτικό δόγμα. Το Μελκιτικό δόγμα είναι το ορθόδοξο δόγμα.

2) Το όνομα "Μελκίτες" δεν ήταν το αποκλειστικό όνομα του ορθόδοξου έθνους των πατριαρχείων της Αντιόχειας, της Ιερουσαλήμ και της Αλεξάνδρειας.

3) Οι Ορθόδοξοι του Σάμ και της Αιγύπτου ήταν Ρωμιοί. Ο σόφος ήταν από το Σάμ ή την Αίγυπτο (δείτε 2) και αυτός ρητά είπε ότι ανήκε στους Ρωμιούς όταν είπε "Όσο για μας, τους Ρωμιούς".

4) Οι Ρωμιοί, οι Γεωργιανοί, οι Τσερκέζοι, οι Ρώσοι, οι Βλάχοι, οι Οσσετοί, οι Σέρβοι και οι Βούλγαροι ήταν ξεχωριστά έθνη.

5) Το όνομα "Ρωμιοί" δεν ήταν ίσο με "Ορθόδοξοι".

Τα ακόλουθα πρέπει να σημειωθεί εδώ:

1) Οι Βλάχοι οι αναφερόμενοι εδώ είναι οι της Βλαχίας και Μολδαβίας. Αν και οι Βλάχοι είναι Ρωμιοί (ειδικά Λατίνοι Ρωμιοί), οι Γραικοί Ρωμιοί ήταν αμαθείς της αλήθειας τούτης και τους ονόμασαν Βλάχους. Ωστόσο, Μακάριος πατριάρχης της Αντιόχειας λέγει ρητά το 1665 ότι οι κατοικούντες της Βλαχίας και Μολδαβίας ήταν Ρωμιοί.[11]

2) Τα ακόλουθα Ορθόδοξα έθνη δεν αναφέρονται: οι Αρβανίτες, οι Αρμένιοι, οι Λαζοί και οι Αμπχάζιοι.

---

[11] Μακάριος, *Συλλογή*, σ. 182-184.

3) Το όνομα “Μελκίτες” πριν από 1700 χρησιμοποιήθηκε ως επί το πλείστον για τους Ρωμιούς και όχι για άλλους Ορθόδοξους. Γι' αυτό ο σοφός λέγει: “τους Ρωμιούς (*al Rūm*) και όλους, των οποίων το δόγμα είναι Μελκιτικό (*Malkī*)”.

4) Με κατάχρηση της αρχικής έννοιας, εκφράσεις όπως “Ρωμαίος κατά δόγμα” άρχισαν να χρησιμοποιούνται από τους απλούς ανθρώπους από τα τέλη του 17ου αιώνα. Ωστόσο, αυτή η δευτερεύουσα έννοια προφανώς δεν χρησιμοποιείται σε αυτό το κείμενο εδώ.

Όλες αυτές οι αποδείξεις αντικρούουν τους αβάσιμους ψευδείς ισχυρισμούς και τις εθνολογικές παραποιήσεις του Κωνσταντίνου Πάντζενκο (Пáнченко) στο δικό του βιβλίο *Άραβες Ορθόδοξοι Χριστιανοί υπό τους Οσμανούς* (σ. 18-23).[12]

[12] Panchenko, Constantin A. *Arab Orthodox Christians under the Ottomans: 1516-1831*. Holy Trinity Seminary Press, Jordanville, New York. 2016.